

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

İSTİKLÂL MAHKEMELERİ
SEMPOZYUMU

10-11 ARALIK 2015/ADİYAMAN

Yayına Hazırlayan
Aynur YAVUZ AKENGİN

ANKARA - 2016

KARA KEMAL VE İSTİKLÂL MAHKEMELERİ

Savaş SERTEL*

Şahin YEDEK**

ÖZET

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin eski yöneticilerinden olan Ahmet Kemal Bey teşkilatta "Küçük Efendi" ve "Kara Kemal" lakabıyla bilinmekteydi. İttihat ve Terakki teşkilatında iki Kemal olduğundan dolayı lakabı Kara Kemal olmuştur. Diğer Kemal ise "Sarı Kemal" olarak bilinen Mustafa Kemal'dir. Teşkilatta Talat Paşa'ya "Büyük Efendi" dendiğinden Kara Kemal'e de "Küçük Efendi" denmiştir. Kara Kemal, İttihat ve Terakki'nin yönetiminde olduğu dönemde kısa bir süre İaşe Nazırı olmuştur. 1926 yılında İzmir'de Atatürk'e yapılan suikast girişiminden dolayı bazı İttihatçılarla beraber Kara Kemal de İstiklâl Mahkemesinde yargılanmış ve gıyaben idam cezasına çarptırılmıştır. İzmir suikastı ile ilgili pek çok kişi tutuklanırken Kara Kemal yargılama öncesinde kayıplara karışmıştır. Yargılaması devam ederken polis tarafından İstanbul'daki evinde sıkıştırılmış şüpheli bir şekilde intihar etmiştir. Ankara İstiklâl Mahkemesinde yapılan yargılamalar Kara Kemal'in ölümünden sonra da devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kara Kemal, Ahmet Kemal Bey, İttihat ve Terakki, Ankara İstiklâl Mahkemesi.

* Yrd. Doç. Dr., Tunceli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, savasser-
tel@mynet.com.

** Okul Müdürü, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi,
sahinyedek@hotmail.com

GİRİŞ

Kara Kemal İttihat ve Terakki'nin son döneminde öne çıkan şahsiyetlerinden biri olmuştur. Kemal Bey'in İttihat ve Terakki örgütüne ilk katılışı örgüt gizli iken meydana gelmiştir. Kara Kemal II. Meşrutiyet öncesinde posta idaresinde müsevvit (posta müdürünün müsvette yazılarını temize çeken memur) olarak çalışmış¹, II. Meşrutiyetten önce ve sonra İstanbul, Edirne, Serez, Kastamonu ve İzmir posta idarelerinde memurluk yapmıştır. Serez postanesinde çalışırken, kendisi gibi posta memuru olan Talat Bey'le tanışmıştır². Posta memuru olarak çalıştığı için İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gizliden gizliye ülkeye getirdiği mecmua ve yayınların dağıtımına yardım etmiştir. Yusuf Hikmet Bayur tarafından "Nargileci" olarak da tanımlanan Kara Kemal, nargile içmeyi çok sevdiği için kahvehaneleri sık sık ziyaret etmiş ve kendisi için gelmiş olan dergilerin dağıtımını bu kahvehaneler aracılığıyla sağlamıştır³. Bu sayede, kahvehaneleri ziyaret eden vatandaşlar Kara Kemal'in Avrupa'dan yurda sızdırdığı Türkçe ve Fransızca yazıları okuma fırsatı bulmuşlardır. II. Meşrutiyetten sonra parti faaliyetleri nedeniyle posta idaresine devamsızlığı çoğalan Kemal Bey, hakkında şikâyetler çoğalınca posta nazırı olan Talat Bey tarafından nazırlık Memurin Kalem-i Mümeyyizliğine atanmış ancak Kemal Bey, 1911'de bu görevinden istifa etmiştir⁴.

- 1 Selma Ilıkan-Faruk Ilıkan, **Ankara İstiklâl Mahkemesi, Ankara İstiklâl Mahkemesi'nde Cereyan Eden Su-i Kasd ve Taklib-i Hükümet Davası'na Ait Resmî Zabıtlar**, Simurg Kitapçılık, İstanbul 2005, s. 546.
- 2 Talat Paşa ile posta memurluğu döneminde tanışması Kemal Bey'i İttihat ve Terakki hükümetinde bakanlığa kadar yükseltecektir. Osman Selim Kocahanoğlu, **Atatürk'e Kurulan Pusu**, Temel Yay. İstanbul 2005, s.781.
- 3 Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılâbı Tarihi**, C 3 Kısım 4, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 868.
- 4 Kocahanoğlu, a.g.e., 2005, s. 781.

1. Siyasi Faaliyetleri

Kemal Bey, örgütçü kişiliği ve İttihat Terakki Partisi'nin lideri Talat Bey'e bağlılığı nedeniyle, 1912 Kongresinde Talat Bey tarafından partinin en önemli karar ve yürütme organı olan merkezi umumi üyeliğine seçilmiştir⁵. Babıâli baskınında Sirkeci posta idaresini ele geçirip, Osmanlı Hükümeti'nin tüm ülke ve yurtdışı iletişimini kontrol altına almıştır⁶. 1913 Parti Kongresi'nde Talat Beyin istediği kişilerin parti genel merkezine seçilmesi Kara Kemal sayesinde gerçekleşmiştir⁷. Kara Kemal örgütçü kişiliğiyle Teşkilât-ı Mahsusa ve Kafkas İhtilâl Cemiyeti ile ilgili çalışmalar yaparak eksiklikleri gidermeye çalışmış, gönüllü kuvvetlerin oluşturulması sürecine katkıda bulunmuştur⁸.

Kılıç Ali Bey İstanbul'un hala işgal altında olduğu bir dönemde Anadolu'ya geçmeyerek İstanbul'da görev yapan vatanseverlerle görüşme yapmak üzere İstanbul'da buldukları zaman Kara Kemal'in Mesadet hanındaki yazıhanesinde Hamdi Başar ve Yakup Kadri Bey'lerle birlikte bir toplantı yapmış, Kara Kemal, görüşme esnasında, bize, Ankara'da "ikinci gurup" namıyla teşekkül etmiş olan tefrikayı caiz görmeyerek bu tefrikanın izâlesine tavassut edebileceğini, hatta samimi bir anlaşmaya varıldığı takdirde halen maiyetinde mevcut kuvvetiyle o zamanki (Müdafaa-i Hukuk) teşkilâtımıza muzaheret edeceğini, bunun için ehemmiyet verdiği bu maksadını gidip Gazi'ye dahi söyleyeceğini ilave etmiştir⁹. Mustafa Kemal Paşa 16 Ocak 1923'te İzmir'te

5 Mustafa Ragıp Esatlı, **İttihat ve Terakki**, Hürriyet Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1975, s. 246.

6 Tevfik Çavdar, **Talat Paşa**, Dost Kitabevi, Ankara, 1984, s. 254.

7 Mustafa Ragıp Esatlı, **İttihat ve Terakki**, Hürriyet Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1975, s. 241.

8 Arif Cemil, **Birinci Dünya Savaşında Teşkilât-ı Mahsusa**, Arma Yayınları, İstanbul, s. 13.

9 Kılıç Ali, **İstiklâl Mahkemeleri Hatıraları**, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 28.

gazeteciler görüştüktan sonra ayrı ayrı ve gizli olarak çağrılan İstanbul'daki siyasi kuruluşlardan üç temsilci ile de görüşmüştür¹⁰. Bunlar; Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), (A- RMHC'nin İstanbul şubesini kurmakla görevlendirilmişti), Velid EbuZZiya (1920-22 yıllarında İstanbul'da gizli faaliyette bulunan İstihbarat Teşkilatı Mim-Mim grubunun temsilcisi) ve Kara Kemal (o sırada İttihatçıların lideri) dir. Yakup Kadri'ye göre Mustafa Kemal İstanbul'dan çağrılan bu üç temsilci ile yaptığı görüşmelerde memlekette artık tek bir teşkilat olduğunu onun da ARMHC olduğu, herkesin bunun çatısı altında toplanması gerektiğini dile getirmiştir. Kara Kemal bu sözleri onaylamış, Velid ise surat asarak tepki göstermiştir. Kılıç Ali Bey ise bu görüşmede Kara Kemal'in Mustafa Kemal'den müsaadesi olursa Ankara'ya gelip iş birliği yaparak çalışmak istediğini bildirdiğini, fakat Mustafa Kemal'in Kara Kemal'e İstanbul'daki Müdafaa-i Hukuk teşkilatlarında çalışabileceği cevabını verdiğini bildirmiştir¹¹. Kara Kemal'in İstanbul'a dönüşte iş birliği konusunda ilgisiz kaldığı gözlenmiştir. Gazi ayrıca, Kara Kemal'e İttihatçıları son bir kez toplayıp¹², hepsinin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında toplanmaya ikna etmesini söylemiştir. Bunun üzerine Kara Kemal 12-13 Nisan 1923'te son İttihat ve Terakki Kongresi'ni İstanbul'da toplatmış, Temmuz 1923'te yapılacak seçimlere katılmama, Mustafa Kemal'in adaylarını destekleme kararı aldırılmıştır. Eski İttihat ve Terakki Partisi üyesi olan Doktor Rusuhi Bey'in Ağustos 1926'da Ankara İstiklâl Mahkemesinde verdiği ifadeye göre Kara Kemal eski ittihatchılardan Cavit Bey'in evinde yapılan bir toplantıda eski İttihat ve Terakki üyelerine hitaben "*Gazi Paşa Hazretlerine söz verdim ve sözümde duracağım. Sizler de katiyen*

10 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, C III, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999, s. 294-295.

11 Kılıç Ali, a.g.e., s.29.

12 Aydemir, a.g.e., s.299.

muhalefet yolunda yürümeyiniz ve müctemain toplanıp da şüpheyi davet etmeyiniz." demiştir.¹³ Eski ittihatçılardan Nail Bey'in Ankara İstiklâl Mahkemesi'ndeki ifadesine göre TBMM'deki ikinci grup eski ittihatçılardan yararlanmayı düşünmüştür. Bu amaçla Kemal Bey ile birkaç defa irtibat kurmuşlardır. Ancak Kara Kemal bu taleplere olumsuz cevap vermiştir.¹⁴ Kara Kemal Bey sonradan, bir dönem Gazi'nin onayı ve de arkadaşlarının ısrarları sonucu Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı desteklemiş, ama siyasetten elini eteğini çekme konusunda da kararını almıştır¹⁵.

2. İzmir Suikastı ve İstiklâl Mahkemesinde Yargılanması

1925 Şubatında başlayan Şeyh Sait İsyanı sonrasında yapılan mahkemelerde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası görevlilerinden bazılarının ceza alması ve bu arada ünlü İttihatçılardan Kara Vasıf Bey'in

13 Ankara İstiklâl Mahkemesi'nde sorgulanan İttihat ve Terakki'nin mesul kâtiplerinden ve Kara Kemal'in yakın adamlarından Hüsnü Bey, Kara Kemal'in "Artık siyasi işlerle uğraşmayacağız, kendi ticari işlerimize bakacağız." dediğini söylemiştir. Hüsnü Bey'in ifadesine göre Kara Kemal muhalefetteki Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası ile alakadar olmamıştır. Kara Kemal bu konudaki bir soruya "Biz kendi işimize bakacağız, muhalif fırka ile bir işimiz yoktur." şeklinde cevap vermiştir. Selma Ilıkan-Faruk Ilıkan, a.g.e., s. 202, 373. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi başta olmayı ve yönetmeyi seven Kara Kemal Bey iktidarda olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nda Mustafa Kemal'le birlikte yer almak istemiştir. Muhalefette olan Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası'nda siyaset yapmaya sıcak bakmamıştır. Mustafa Kemal'den olur alamayan Kara Kemal Cumhuriyet Halk Fırkası'na giremeyince ticaretle uğraşmayı tercih ederek siyasetten uzak durmuştur.

14 Terakkiperver fırka diğer eski ittihatçıları da partiye katabilme ihtimalinden dolayı büyük şirketleri yöneten, geniş bir çevresi olan güçlü ve gizemli birisi olduğundan dolayı Kara Kemal'i partiye dâhil etmek istemiştir. Yapılan müzakerelerden sonra Kemal Bey partiye katılmamaya karar vermiştir. Selma Ilıkan-Faruk Ilıkan, a.g.e., s. 483-484, 620-621.

15 Aziz Üstel, *Star Gazetesi*, 15 Aralık 2011.

“Mustafa Kemal Paşa’yı istiyorsanız Halk Fırkasına gidiniz, Halife’yi istiyorsanız bizim Fırkamıza geliniz” şeklinde propaganda yaptığı için yargılanması, Parti üzerindeki kuşkuları arttırmıştır. Daha sonra da 5 Haziran 1925 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Tahriri Sükun Kanunu’na dayanılarak parti kapatılmıştır. Kurdukları yeni parti de kapatılan İttihatçılar yine ortada kalmışlardır. ”Bu memlekette iktidar yalnız bizim hakkımızdır. Biz ayrıldıktan sonra gelenler işlerini bitirmişlerdir, artık çekilsinler”¹⁶ diyen Komitacı İttihatçılar İkinci Grup liderlerinden Ali Şükrü Bey’in öldürülmesinden sonra artık kendi bildikleri yoldan iktidarı ele geçirmeye karar vermişlerdir. Mustafa Kemal’in suikast yapılarak etkisiz hale getirilmesi fikri oluşmuş, bu fikrin gerçekleşmesinde en etkili ismin de Kara Kemal olduğu iddia edilmiştir.

Mahkemede kendinden en çok söz edilenlerden biri olan Eski İaşe Nazırı Küçük Efendi Kara Kemal’in büyük bir komitacı ve tek başına bir hükümeti devirebilecek zekâ ve kabiliyette olduğu, ayrıca İzmir suikastında adı geçen Eski Maarif Nazırı Şükrü Bey ise 1908 Meşrutiyetinde suikastlar tertip eden hususi komitenin başında olduğu iddia edilmiştir¹⁷.

7 Mayıs 1926’da Güney ve Batı Anadolu illerine geziye çıkan Mustafa Kemal Paşa, Balıkesir’den İzmir’ e hareket etmek üzere iken İzmir’de kendisine bir suikast hazırlandığı ihbarı yapılmıştır. Suikastçıları kaçırmak için anlaşma yapılan Giritli Şevki adlı bir motorcunun isimlerini verdiği kişiler İzmir’de yakalanarak gözaltına alınmıştır. Haber Ankara’ya ulaşınca İsmet Paşa durumu mahkemeye bildirmiş, mahkeme heyeti Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’na mensup milletvekillerinin ve diğer ileri gelenlerin tutuklanmasını, evlerinin aranmasını ve bunların elde edilecek belgelerle birlikte İzmir’e sevk edilmesini kararlaştırmış ve ardından İzmir’ e hareket etmiştir. Yurt dışında bulunan Rauf Orbay ve Adnan Adıvar Bey hariç kapatılan Te-

16 Ahmet Emin Yalman, *Vatan Gazetesi*, 23 Ocak 1961.

17 Falih Rıfki Atay, *Çankaya*, Bateş Yay., İstanbul, 1980, s.53-54.

rakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın liderlerinin tamamı tutuklanarak İzmir'e götürülmüştür. Giritli Şevki'ye de altı bin lira ödül verilmiştir. Duruşmalar başlamadan önce mahkeme tarafından yayımlanan bildiriye suikastın İttihatçıların işi olduğu ileri sürülmüş, yıllarca devleti ele geçirmeye çalışan İttihatçıların bunu başaramayınca paravan olarak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kullandıkları belirtilmiştir¹⁸.

Ankara İstiklâl Mahkemesi heyeti 17 Haziran 1926'da İzmir'e gitmiştir¹⁹. Mahkeme başkanlığını Ali Çetinkaya'nın yaptığı bir heyet 26 Haziran 1926'da çalışmalara başlamıştır²⁰. Yargılamalar iki kısımdan oluşmuştur²¹. 12 Temmuz 1926'da sanıkların savunmaları okunmuş, 13 Temmuz 1926'da da mahkeme kararı açıklanmıştır. Buna göre yakalanamadığından dolayı gıyaben yargılanan Osmanlı Devleti'nin eski İaşe Nazırı Kara Kemal Bey de idama mahkûm edilmiştir²². Ankara İstiklâl Mahkemesinde ayrıca eski ittihatchılar hakkında 2 Ağustos 1926'da başlayan siyasi bir dava açılmıştır²³. Dava'nın savcısı Ali

18 "İstiklâl Mahkemeleri", *İslam Ansiklopedisi* C 23, TDV, Ankara, 2001, s. 354.

19 Gülten Savaşal Savran, *1926 İzmir Suikastı ve İstiklâl Mahkemeleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006, s. 27.

20 Mahkemenin diğer üyeleri Kılıç Ali, Ali Zırh ve Reşit Galip olurken, savcılık görevini Necip Ali Küçükka yapmıştır. Bundan dolayı mahkeme "Üç Aliler Davanı" olarak da adlandırılmıştır.

21 İlk kısımda İzmir'de yargılamalar yapılmış, ikinci kısımda çalışmalar Ankara'da devam etmiştir. Yargılamaların İzmir kısmı 13 Temmuz 1926'da karara bağlanmış ve diğer duruşmalara Ankara'da devam edilmiştir. Savaşal Savran, *a.g.e.*, s. 41.

22 Selma Ilıkan-Faruk Ilıkan, *a.g.e.*, s. I-II.

23 İzmir'deki yargılamalar sırasında söz isteyen Savcı Necip Ali Bey yargılamalardan elde edilen delillere göre davanın bir boyutunun olduğunu, birincisinin cumhurbaşkanına suikast, ikincisinin ise karışıklıklar çıkararak hükümetin devrilmesini isteyen ve eski ittihatchıların ileri gelenlerinin olduğu "Kara Çete" davası olduğunu söyleyerek ikinci davanın Ankara'da görülmesini istemiştir. Mahkeme bu talebi kabul etmiştir. Buna göre dava İzmir Suikastı ve İttihatçıların olmak üzere iki farklı davaya dönüşmüştür. Savaşal Savran, *a.g.e.*, s. 54-55.

Bey (Küçüka) iddianamesinde Kara Kemal'in diğer bazı ittihatçılarla birlikte Mustafa Kemal'e İzmir gezisi sırasında suikast düzenleyerek ortadan kaldırmayı düşündüğünü belirtmiştir²⁴.

1926 yılında Ankara İstiklâl Mahkemesinde eski ittihatçıların siyasi yargılamalarında savcı İzmir'de Mustafa Kemal'e yapılan suikast girişiminin Şükrü Bey, Dr. Nazım, Kara Kemal, İsmail Canbolat, Ziya Hurşit ve eski Ankara Valisi Abdülkadir tarafından hazırlandığını iddia etmiştir²⁵. Görünürde İzmir suikastı konusunda Kara Kemal'e isnat edilecek bir suç bulunmamaktadır²⁶. Bu konuda yalnızca Kör Ali İhsan Bey adlı bir kişinin ifadesi vardır. Ali İhsan Bey ifadesinde Kara Kemal; Hafız Mehmet ve Ziya Hurşit'in de dâhil olduğu bazı doğu mebusları ile İstanbul'da gizli bir toplantı yapmış, bu toplantıya kendisi alınmayınca bunun bir suikast planı olabileceğinden şüphelendiğini dile getirmiştir²⁷. Bu da şüpheden öteye geçememiştir.

Hükümet, suikast haberinin kamuoyuna duyurulmasından itibaren, Ziya Hurşit, İzmit Mebusu Şükrü ve Sarı Edip Efe'nin ifadelerine dayanarak İzmir suikastı tertipçilerinden olduğunu açıkladığı kaçak olan Kara Kemal'i ihbar edenlere 10 bin liralık bir ödül koymuştur. Mahkeme 26 Haziran 1926'da duruşmalara başlamış, 13 Temmuz 1926'da kararını açıklamıştır. Karara göre kaçak olan Kara Kemal gıyabında²⁸ olmak üzere on beş kişi idama mahkum olmuş ve aynı gün

24 İddianamede Kara Kemal'in Terakki Perver Fırka'nın kurulmasında çok etkili olduğunu ancak partiye katılmadığını partiye katılırsa partinin İttihat ve Terakki'nin bir uzantısı olduğunun bilineceğini yazmıştır. Selma Ilıkan-Faruk Ilıkan, a.g.e., s. 7.

25 Selma Ilıkan-Faruk Ilıkan, a.g.e., s. 437.

26 Ancak aranan Kara Kemal'in bulunamaması ve firar etmiş olması kendisini zan altında bırakmıştır. Selma Ilıkan-Faruk Ilıkan, a.g.e., s. 439.

27 Bu kişiler mecliste ikinci grupta yani muhalefette yer alan kişilerdir. Selma Ilıkan-Faruk Ilıkan, a.g.e., s. 136-137.

28 Aydemir, a.g.e., s.292.

on üç mahkum İzmir'de idam edilmişlerdir²⁹. Emniyet teşkilatı Kara Kemal'i yakalamak için seferber olmuş, İstanbul Emniyeti, İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü arasında adeta Kara Kemal'i yakalama yarışı başlamıştır³⁰. Böylece Kara Kemal'in en fazla itimat ettiği yakını, akrabaları ve iâşeciler bile gözaltına alınmıştır. Polis Kara Kemal'in en son bir zamanlar İstanbul İâşe Müdürlüğü yapmış Küçük Pazar Maliye Tahakkuk Müdürü Enver Bey (Alpyürek) ile kız kardeşi Vasfiye Hanım'ın Cerrahpaşa Cambaziye Mahallesi'nde, Tatlı Kuyu Sokak'taki 10 numaralı evinde kaldığını öğrenmiştir. "Polis raporlarına göre Millî Kantariye Şirketi araziye memuru Niyazi, İstanbul İthalat Gümrüğü dört numaralı ambar memuru Mazhar Efendi ile birlikte ambar memuru olması dolayısıyla, Kara Kemal'i bir şahsa ait sandığa koyarak ya da gümrük memuru kıyafetine sokarak yabancı vapurlardan biri ile kaçmasına yardım edeceklerdir."³¹ Fakat Gümrükçü Mazhar'ın ihbarı sonucu polisin bu plandan haberdar olmasıyla Kara Kemal'in kaldığı ev 27 Temmuz 1926 günü sarılınca Kara Kemal saklandığı evin bahçesindeki kümese gizlenmiş, yakalanacağını anlayınca da Gold marka tabancası ile intihar etmiştir³². Kara Kemal'i yakalama başarısı İstanbul polisinin olmuş, on bin lira ödül ise yakalamada yararı dokunmuş polis memurlarına yararlılık ölçüsüne göre dağıtılmıştır³³.

29 "İstiklâl Mahkemeleri", *İslam Ansiklopedisi*, C 23, TDV, Ankara, 2001, s. 354.

30 Orhan Erinc, *Atatürk'ün Emniyet Müdürü Ekrem Baydar*, Destek Yay. İstanbul 2010, 164-166.

31 Cemal Tepe, "İzmir Suikastı Sanıkları Kara Kemal ve Abdulkadir'in Yakalanmasına Dair Polis Raporları", *Çağın Polisi Dergisi*, S 140, 13 Ağustos 2013, s.19-20.

32 Ayşe Hür, "Sarı Paşa, Kara Çete ve Kurt Kanunu", *Taraf Gazetesi*, 29 Haziran 2008.

33 Tepe, a.g.m., s.22.

1926 yılında İzmir'de Mustafa Kemal Atatürk'e İzmir'de yapılan suikast konusunda Ankara İstiklâl Mahkemesi'nin savcısı olan Necip Ali Küçüka iddianamesinde en büyük fail olarak Kara Kemal'i ön plana çıkarmıştır³⁴. Ancak bu konuda ortaya konmuş somut bir veri bulunmamaktadır. Kemal Bey yargılama esnasında mahkemede olmadığından dolayı ifadesi alınmamıştır. Kemal Bey polis tarafından sıkıştırıldığı evin kümesinde 27 Temmuz 1926'da tabanca ile intihar edince İzmir suikastına dahil konusu kendisiyle birlikte sır olmuştur³⁵. Ancak incelediğimiz kaynaklardan elde ettiğimiz bilgilere göre oluşan kişisel kanaatimize göre Kemal Bey'i suçlayabilecek tek etken İstiklâl Mahkemesinde yargılanmamak için firar etmiş olmasıdır³⁶. Kara Ke-

34 İddianame şu şekildedir: "Muhterem hâkimler! Taklib-i hükümet maksadiyle Reis-i cumhur hazretlerinin şahsiyetlerine matuf su-i kasd meselesiyle alakadar olup daha vasi ve şamil siyasi faaliyetlerde bulunmaları hasebiyle davalarının rüyeti bizzarure dava-yı esasiyeden tefrik ile esbab-ı maznuniyetleri meyanında mevcut iddianamede bertafsil arz ve izah edilen maznunların müdafatını ve bilcümle safahat-ı mahkemeyi istima ettikten sonra hasıl olan kanaat-ı vicaniye ve kanuniyemi bervech-i zir arzederim. İzmir'deki davada su-i kasd hadisesinin en faal ajanı ve bütün tertibatı meşum bir maharetle idare eden şahsiyetin menfus İttihat ve Terakki Cemiyeti merkez-i umumisi azasından esbak İaşe Nazırı Kara Kemal Bey olduğunu arz ve izah eylemiştim. Davanın esrarıyla alude perdeleri kaldırdıktan ve ne ince noktaları kemal-i vuzuh ile tenvir edildikten sonra kanaat-i vicdaniyemi bir kat daha teyid ve bidayette konulan teşhisin aynı hakikat olduğunu müşahade etmekteyim..." Selma İlkan-Faruk İlkan, a.g.e., s. 687.

35 Kara Kemal'in şüpheli intiharı Cumhuriyet Tarihi'ndeki en karanlık olaylardan birisidir. Olaydan sonra Kara Kemal'in hastaneye getirilen cesedinde pek çok kurşun yarası olduğu iddia edilmiştir. Bu konu halen açıklığa kavuşmamıştır. Biz Kara Kemal'in intiharını gerçekçi bulmuyoruz. Bize göre Polis ölü yakalanması halinde bile ödüllendirileceği için Kemal Bey'in sağ yakalanması için gayret sarf etmemiş ve kümeste saklandığını fark edince hedef gözetmeden ateş etmiştir.

36 İstiklâl Mahkemelerinde yargılanacak kişiler suçlu olsun veya olmasın yargılamaya gitmeden önce aileleriyle vedalaşmıştır. Yani mahkemelerde adil yargılamaya yapılmadığı konusunda kamuoyunda oluşan ön yargı, Kemal Bey'in eski İtti-

mal'in vefatından sonra Ankara İstiklâl Mahkemesinde devam eden eski ittihatçılarla ilgili yargılamada da Kemal Bey'i suçlayacak başka da herhangi bir somut unsura rastlanmamıştır³⁷.

Ankara İstiklâl Mahkemesi yargılamaları sonunda savcı iddianamesinde Kara Kemal tarafından kurulan vakıfların tasfiyesine karar verilmesini, İktisat Bankası ve şirketlerin tasfiyesi için ise hükümetin karar alması için mahkemeye görüş belirtmiştir. Mahkeme 26 Ağustos 1926'da savcının talebi doğrultusunda vakfın tasfiyesine, şirketlerin ve bankanın tasfiyesi için hükümetin bir çalışma yürütmesi yönünde karar vermiştir³⁸:

hatçı oluşu, esrarlı kişiliği ve pek çok şirketi ve vakfı yönetmesi hasebiyle suçsuz olsa bile idam edilme korkusundan da kaçmış olabileceği göz ardı edilmemelidir. Zaten mahkeme 13 Temmuz 1926 günü verdiği kararda pek çok kişi ile birlikte Kara Kemal de gıyaben idama mahkûm olmuştur. Millî Ticaret Şirketi muhasebecisi Hasan Fehmi Bey'in Ankara İstiklâl Mahkemesindeki ifadesine göre Kara Kemal firar etmeden 3-4 gün önce şirketten 7 bin lira almış, bu paranın iki bini eski borcuna mahsuben alındığından Kemal Bey'e nakit olarak 5 bin lira verilmiştir. Selma Ilıkan-Faruk Ilıkan, *a.g.e.*, s. 507.

37 Bu davada Kemal Bey'e muhalefet fırkası olarak kurulan Terakkiperver fırkanın programını yapmak, şirketlerini, bankasını vakıflarını usulüne uygun kurmamak ve işletmemek, İttihat ve Terakki programını gizli toplantılarda ortaya çıkarmak ve dayatmak, hükümet aleyhine gizli toplantılar düzenlemek, eski İttihatçıları bir araya getirerek hükümeti devirmek ve devleti ele geçirmeyi planlamak suçları isnat edilmiştir. Ancak ticari ve vakıf faaliyetlerindeki bazı yanlışlıklar ve usulsüzlükler dışındaki suçlamaların tümü gerçeklerden uzak hayal ürünüdür.

38 Selma Ilıkan-Faruk Ilıkan, *a.g.e.*, s. 703.

SONUÇ

Kara Kemal Bey İzmir Suikastı meselesinden dolayı zanlı olarak aranmış ancak firar etmiştir. Ankara İstiklâl Mahkemesinde yapılan yargılamada gıyabında idama mahkûm edilmiştir. Mahkeme daha sonra eski İttihatçıların yargılandığı bir siyasi mahkeme halini almıştır. Yargılamalar esnasında polis tarafından sıkıştırılan Kemal Bey'in saklandığı evin kümesinde intihar ettiği iddia edilmiştir. Ancak bu konu günümüzde dahi çözülememiş bir tartışma konusudur. Bazı iddialara göre Kemal Bey polis tarafından öldürülmüştür. Cesedinde pek çok kurşun yarası olduğu da söylenmiştir.

Ankara İstiklâl Mahkemesi aldığı kararla Kemal Bey'in kurduğu vakıfları feshetmiş ve hükümetin banka ve şirketleri de feshetmesi için karar almıştır. Kara Kemal'in yerli sanayinin, ticaretin ve milli burjuvazinin oluşması için meydana getirdiği şirketlerin tasfiyesi ile o zamana kadar meydana getirilen ekonomik kazanımlar kaybedilmiştir. Cumhuriyet yönetimi teşkilatçı, esnafı ve ticareti iyi bilen ve tecrübeli bir yönetici olan Kara Kemal'den ve kurduğu ekonomik teşkilattan faydalanamamıştır.

KAYNAKÇA

ATAY, Falih Rifkî, **Çankaya**, Bateş Yayınları, İstanbul, 1980.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam**, C III, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılâbı Tarihi**, C 3, Kısım 4, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

CEMİL, Arif, **Birinci Dünya Savaşında Teşkilât-ı Mahsusa**, Arma Yayınları, İstanbul.

ÇAVDAR, Tevfik, **Talat Paşa**, Dost Kitabevi, Ankara, 1984.

ERİNÇ, Orhan, **Atatürk'ün Emniyet Müdürü Ekrem Baydar**, Destek Yay., İstanbul, 2010.

ESATLI, Mustafa Ragıp, **İttihat ve Terakki**, Hürriyet Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1975.

HÜR, Ayşe, "Sarı Paşa, Kara Çete ve Kurt Kanunu", **Taraf Gazetesi**, 29 Haziran 2008.

ILIKAN, Selma-ILIKAN, Faruk, **Ankara İstiklâl Mahkemesi, Ankara İstiklâl Mahkemesi'nde Cereyan Eden Su-i Kasd ve Taklib-i Hükümet Davası'na Ait Resmî Zabıtlar**, Simurg Kitapçılık, İstanbul 2005.

Kılıç Ali, **İstiklâl Mahkemeleri Hatıraları**, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.

KOCAHANLIOĞLU, Osman Selim, **Atatürk'e Kurulan Pusu**, Temel Yay., İstanbul, 2005.

KOCAHANLIOĞLU, Osman Selim, **Divan-ı Harb-i Örfi Muhakematı Zabıt Ceridesi Tehcir Yargılamaları**, Temel Yay., İstanbul, 2007.

SAVAŞAL SAVRAN, Gülten, **1926 İzmir Suikastı ve İstiklâl Mahkemeleri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006.

TEPE, Cemal, "İzmir Suikastı Sanıkları Kara Kemal ve Abdülkadir'in Yakalanmasına Dair Polis Raporları", **Çağın Polisi Dergisi**, S-140, 13 Ağustos 2013.

"İstiklâl Mahkemeleri ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 23, Ankara, 2001.

ÜSTEL, Aziz, **Star Gazetesi**, 15 Aralık 2011.

YALMAN, Ahmet Emin, **Vatan Gazetesi**, 23 Ocak 1961.